

Puhemies Sauli Niinistö

Suomen Atlantti-Seuran vuosikokous 19.5.2009

Muutosvarauksin

Arvoisa vuosikokousyleisö, hyvät Atlantti-Seuran jäsenet,

Haluan aluksi kiittää kutsusta esiintyä tämän arvovaltaisen seuran vuosikokouspuhujana.

Kevään mittaan on käynyt hyvin selväksi, että vallitseva talouskriisi tulee vaikuttamaan merkittävästi myös turvallisuus- ja valtapolitiikkaan. Tämä lainalaisuus ei sinänsä ole uutta, mutta talouskriisi koskettaa nyt yhtä aikaa, samanlaatuisena ja syvänä laajempaa joukkoa kuin koskaan aikaisemmin.

Aluksi on syytä kiinnittää huomiota rakenteellisen poliittisen vallankäytön uuteen muotoon kansainvälisessä järjestelmässä, josta Lontoossa pidetty G20-ryhmän kokous antoi mallia. G20:n ja muiden G-ryhmien esiinnousu ilmiönä kertoo, että kansainvälisen järjestelmän virallisempien rakenteiden ei aina katsota kykenevän toimimaan riittävän nopeasti ja tehokkaasti maailmanlaajuisia vaikutuksia omaavien ongelmien ratkaisemiseksi. Epäviralliset ja kokoonpanoiltaan joustavat G-ryhmät voivat toimia nopeasti ja niiden puitteissa tehtyjä linjauksia voidaan parhaimmillaan hyödyntää virallisempien kansainvälisten järjestöjen toiminnassa. Edellyttäen toki, että G-ryhmien tasolla tehtyihin linjauksiin todella sitoudutaan.

Joskus kuulee kritisoitavan, että G-ryhmien yleistymisen ja niiden painoarvon kasvaminen olisi Suomen kaltaisten pienten valtioiden edun vastaista. Tämä on varmasti totta, ja siitä seuraa kahdenlaista päänvaivaa:

Ensinnäkin, miten Suomi voi vaikuttaa EU-kantojen muodostumiseen kulloistakin G-kokousta valmisteltaessa, ja toiseksi vielä haasteellisempänä, näkyykö sitten tuo muodostettu EU-kanta yhtenäisenä G-ryhmien kokouksessa?

Paradoksaalista kyllä, kokemus viittaa siihen, että mitä suppeampi G-ryhmä, sitä enemmän voi yhteinen EU-sanoma jäädä suurten EU-jäsenmaiden sanoman varjoon, vaikka juuri suppeissa G-ryhmissä EU:n edustus on suhteettomankin suuri.

Huhtikuun G20-kokouksessa sovittiin useista toimenpiteistä, joilla kansainvälisiä talous- ja rahajärjestelmän heikkouksia korjattaisiin. Maailmalle kokous näyttäytyi niin, että on löytynyt yhtä hyvin sovelias tapa kuin oikeita lääkkeitäkin talouskriisin nujertamiseen. Se on hyvä asia.

Miten turvallisuus- ja valtapolitiikka sitten astuu kuvaan? Kannattaa pysähtyä niihin kysymyksiin, jotka eivät olleet esillä ja joista ei puhuttu G20-kokouksessa eikä juuri muussakaan kansainvälisessä yhteistyössä. Tällaisia ovat harjoitettavaan raha- ja valuuttapolitiikkaan liittyvät ongelmat. Rahan määrän lisääminen ja /tai valuuttakurssin manipulointi ovat makrotason keinoja suojata omaa taloutta ja siirtää taakkaa muualle.

Tätä kokonaisuutta ei ole nostettu pöydälle, mutta veran alla se on elänyt. Esimerkiksi Yhdysvalloissa Tim Geithner on valittanut Kiinan jäädyttäneen renminbin kurssin ja kiinalaiset taas puolestaan ilmaisseet huolensa dollarimäärän jatkuvasta kasvattamisesta ja sen vaikutuksista dollarin arvoon. Aasian maissa on useasti kuultu puheenvuoroja, joissa on esitetty mahdollisuutta nostaa IMF:n laskennallinen SDR maailmanvaluutaksi. Kiinalaisten keräämää tuhannen tonnin kultavaraston taas on arveltu viittaavan aikomuksiin rakentaa jonkinlainen valuutan kultasidonnaisuus.

Kysymys on fundamenteista ja niiden jättimäisistä vaikutuksista. Niihin verrattuna kaikki tähän asti protektionistisina pidetyt tukitoimet ovat pienimuotoisia ongelmia.

30-luvun lama vaati Bretton Woodsin, jossa sodan voittajat löysivät uuden valuuttapolitiikan rakenteet. Nyt taloudessa kilpailevien olisi kyettävä samaan. Kilpailuasetelmaa tasapainottaa voimakkaasti kasvanut yleinen taloudellinen keskinäinen riippuvuussuhde, oikeastaan dollariin sidottu kohtalonyhteys.

Valtapolitiikan kannalta taas on ilmiselvää, että se, joka taklaa talouskriisin ja nousee uuden kasvun moottoriksi, nostaa myös tuntuvasti kansainvälistä painoarvoaan.

Odotukset kohdistuvat Yhdysvaltoihin ja/tai Kiinaan. Tämä asetelma puolestaan lisää kilpailujännitettä.

Hyvät kuulijat,

Siirryn nyt turvallisuuspolitiikan alueelle.

Yhdysvalloissa Eurooppa nähdään yhä edelleen tärkeimpänä kumppanina, johon Yhdysvalloilla on yhteisten arvojen, historian kokemusten ja talouden tiiviin vuorovaikutuksen johdosta vahva suhde. Yhdysvalloille transatlanttinen suhde on sekä Natoa että EU:ta. Nato säilyy Yhdysvaltojen kannalta edelleen transatlanttisen suhteen kulmakivenä.

Naton osalta merkittävä muutos on luonnollisesti Ranskan paluu Naton integroituun sotilasrakenteeseen. Presidentti Sarkozyn Ranska on selvästi atlantistisempi kuin aikoihin. Paluupäätöksen vaikutuksia arvioitaessa on muistettava, että Ranska on koko ajan osallistunut Naton toimintaan hyvin merkittävällä sotilaallisella panoksella muun muassa kriisinhallinnassa. Mikä sai Ranskan tekemään paluupäätöksen?

Ranska on erittäin aktiivisesti ajanut EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sekä sotilaalliseen - ja siviilikriisinhallintaan tarkoitettujen kykyjen kehittämistä, eikä sen paluupäätöstä pitäisi tulkita oireeksi tämän mielenkiinnon sammumisesta.

Kriisinhallinnan kannalta oletan, että Ranskan johtopäätös on ollut, että yhteistyötä Naton ja Yhdysvaltain kanssa tarvitaan varsinkin kun kriisinhallintaa toimeenpannaan yhä useammin kaukana Euroopasta.

EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisena kautotavoitteena mainittu yhteinen puolustus on torjuttu painavin argumentein. EU:n jäsenmaiden, ja varsinkin Natoon kuuluvien jäsenmaiden keskuudessa ei ole pidetty tarpeellisena tai järkevänä lähteä rakentamaan Naton kanssa päällekkäistä komento- ja johtamisjärjestelmää. Päällekkäisen hankkeen käynnistämisen on katsottu myös vaarantavan transatlanttista turvallisuussuhdetta. Ehkä hivenen ristiriitaisesti on todettu myös, ettei Eurooppaan katsota kohdistuvan lyhyellä tai keskipitkällä

aikavälillä mitään sellaista sotilaallista uhkaa, jonka torjuminen edellyttäisi yhteisen puolustuksen rakentamista. Ristiriita on siinä, että samanaikaisesti kuitenkin Naton tärkeimpänä etuna puhtaasti eurooppalaiseen vaihtoehtoon nähden korostetaan Naton puolustusjärjestelmän yliverstaista potentiaalia. Siis jotenkin niin, että näissä olosuhteissa ei oikeastaan tarvita ollenkaan, mutta tarvitaan kumminkin se vahvempi.

Ranskalaisia ajatuksia arvioidessa päätyy pohtimaan, onko mitenkään loogista palata Natoon ja samanaikaisesti tehdä yhteisen puolustuksen aloitteen kautta pesäeroa Natoon? Ei näyttäisi olevan ja saattaa olla, että koko kysymyksenasettelu on liian mustavalkoinen: "yhteinen puolustus" ymmärretään Naton vastakohtaksi.

EU:n jäsenmaat käyttävät huomattavia resursseja kansalliseen puolustukseen ja Natoonkin kuuluvat jäsenmaat puolustustarkoituksiin, jotka eivät johdu Nato-velvoitteista. Toisaalta Yhdysvallat on siirtänyt resurssejaan Euroopasta tärkeämmille painopistealueille. Kun kaikkien resurssit ovat tiukalla, väistämätön johtopäätös on niiden käytön järkiperaistaminen, josta hyötyisivät niin EU-maat, Yhdysvallat kuin Nato.

Ranskan "paluumalli" sisälsi paitsi paluun, myös Ranskan vaikutusvallan jonkinasteisen lisäämisen Natossa. Vastaavasti, jos ja kun EU:n piiristä otetaan lisää vastuuta Naton eurooppalaisista toiminnoista, se tulee näkymään myös eurooppalaisen vaikutusvallan lisääntymisenä.

Suomessa poliittinen keskustelu unionin niin sanotuista turvatakuista kääntyi myös lähes mustavalkoiseksi. Toisten mielestä unioni jo itsessään, syvälle menevänä poliittisena sopimuksena luo turvallisuusraamia. Toisten mielestä taas Suomi on puolustuksensa kanssa edelleen täysin yksin, ellei nimenomaisesti liittouduta. Näillä vaihtoehdoilla päädytään vain pattitilanteeseen, jossa ei synny selkeää poliittista linjausta.

Käytännössä Suomi on kuitenkin kehittänyt turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa konkluudenttisella tavalla, siis "hiljaisten sopimusten" kautta. Tämä kehitys on vuosien mittaan aina silloin tällöin noussut keskusteluun ja myös tuoreempia esimerkkejä riittää. Ajatellaanpa vaikka pohjoismaista puolustusyhteistyötä, on vaikea nähdä,

millaiseen kansainväliseen sitovaan sopimukseen voitaisiin päätyä esimerkiksi Nato-maa Norjan kanssa. Vielä pidemmälle hiljaisen sopimisen logiikka on viety niissä ajatuksissa, joissa Suomen tiiviimmän osallistumisen Afganistanissa arvellaan tuottavan meille Yhdysvalloilta turvallisuuspisteitä.

Hiljaisen sopimisen ongelma on siinä, ettei synny mitään lopullisesti sitovaa. Tapahtuneesta kehityksestä tuskin on aiheutunut mitään vahinkoa, mutta on kysyttävä, miten pitkään tätä hiljaisten sopimusten tietä voidaan jatkaa.

Ratkaisua kannattaisi edelleen hakea EU:n kautta. Unioni on yhä useammin onnistunut esiintymään ulospäin yhteisellä näkemyksellä. Sen onnistuminen puolustuspolitiikan osalta on varmasti vaikeaa, mutta yhteistyön ja järkipäätämisen tarve on ilmeinen. Korostan, etten siis tarkoita "alasammuttavaa" yhteistä puolustusta, vaan resurssien tarkoituksenmukaista yhdistämistä, esimerkiksi velvollisuuksien jakamisen kautta. Tämä ei syrjäyttäisi Naton merkitystä, mutta sen sisällä eurooppalaisuus voimistuisi. Tällaisessa kehityksessä on vaikea nähdä, miten Suomen kannattaisi tai edes voisimme jatkaa hiljaisen sopimisen tiellä. Samalla on kuitenkin nähtävä, että sillä eurooppalaisemmalla tiellä on vaikeaa pitää Nato-jäsenyyttä avoimena ja perustella pysyttämistä Naton ulkopuolella.

Hyvät kuulijat,

Haluan toivottaa Atlantti-Seuralle parasta menestystä. Avointa ja vilkasta keskustelua tarvitaan jatkossakin ulko- ja turvallisuuspolitiikan saralla. Atlantti-Seura ja sen taustalla oleva ajatus Euroopan ja Pohjois-Amerikan valtioiden läheisestä kumppanuussuhteesta ei voi, eikä saa olla minkään tietyn poliittisen suuntauksen tai puolueen yksinoikeus. Tiivis ja läheinen transatlanttinen suhde on mielestäni Suomen kansallisen edun mukaista, ja mahdollisimman laajojen kansalaispiirien asia.